

Dalija Sofer

Septembri
u
Širazu

Prevela
Nada Siljanović-Donati

■ Laguna ■

Naslov originala

Dalia Sofer

THE SEPTEMBERS OF SHIRAZ

Copyright © 2007 by Dalia Sofer

Copyright © 2009 za srpsko izdanje, LAGUNA

*Roditeljima Simonu i Fari,
braći Jozefu i Alfredu,
i sestri Orli*

Jedan

Kada je jednog toplog jesenjeg dana Isak Amin ugledao dvojicu muškaraca kako u pola jedan ulaze s puškom u njegovu kancelariju u Teheranu, prvo mu je pala na um da neće moći, kao što je obećao, da se pridruži supruzi i kćerki na ručku.

„Brat Amin?“, upitao je niži od te dvojice.

Isak je potvrdno klimnuo. Pre nekoliko meseci odveli su njegovog prijatelja Kuroša Nasirija, a nekoliko nedelja kasnije pročula se vest da je i pekar Ali nestao.

„Ovde smo po naređenju Revolucionarne garde.“

Oniži čovek uperio je pušku pravo u Isaka i krenuo ka njemu. Koraci su mu bili prilično krupni u odnosu na dužinu njegovih nogu. „Brate, uhapšen si!“

Isak je sklopio knjigu porudžbina koja je stajala pred njim. Bacio je pogled na svoj radni sto i ravnodušne predmete – svedoke ovog događaja – rasute fascikle, metalni držač za papir, kutiju danhila, kristalnu pepeljaru, šolju sveže pripremljenog čaja s dva plutajuća lista nane. Njegov rokovnik bio je širom otvoren, i on je zurio u današnji datum, 20. septembar 1981, i u belešku na toj strani – *zvati g. Nakamuru u vezi s biserima; ručak kod kuće;*

oko 15.00 stiže isporuka crnog opala iz Australije; podići cipele od obućara – obaveze koje neće moći da ispuni. Na drugoj strani rokovnika nalazila se sjajna fotografija Hafizovog mauzoleja u Širazu. Ispod fotografije je pisalo: „Grad pesnika i ruža“.

„Mogu li da pogledam vaša dokumenta?“ upitao je Isak.

„Dokumenta?“ čovek se prigušeno nasmejao. „Brate, ne bri- ni o papirima.“

Drugi čovek, koji je do tada ćutao, iskoračio je i upitao ga: „Vi ste brat Amin, je l' tako?“

„Da.“

„Onda, molim vas, krenite!“

Ponovo je ispitivački posmatrao puške; zdepasti prst onizeg čoveka bio je na okidaču. Ustao je i krenuo s ovom dvojicom kroz svoju petospratnu poslovnu zgradu, koja je odjednom bila neobično pusta. Jutros je primetio da je od šesnaestoro službenika na posao došlo svega devetoro, ali nije razmišljao o tome. U poslednje vreme ljudi su bili nepredvidljivi. Sada se, međutim, pitao, gde su. Da nisu, možda, znali?

Čim su izašli na trotoar, osetio je zrake sunca na vratu i leđima. Bio je smiren, gotovo obamro, ponavljajući sebi da takav treba i da ostane. Uz ivičnjak je bio parkiran crni motocikl, tik uz njegov ispoliran, smaragdnozelen jaguar. Omanji čovek zlobno se smeškao posmatrajući uglancan automobil. Popeo se na motocikl, pomerio kočnicu, i upalio motor. Isak je seo iza, a drugi vojnik smestio se iza njega. „Drži se čvrsto!“ rekao je vojnik. Isakove ruke obavile su se oko omanjeg čoveka, dok se treći uhvatio za Isakov struk. U sendviču između njih dvojice, osetio je koščatu zadnjicu onog spreda kako mu udara u stomak, i trbuh drugog kako mu pritiska leđa. Opor miris neoprane kose gušio ga je. Okrenuvši glavu da udahne vazduh, primetio je jednog svog službenika, Mortezu, kako ukočeno stoji po strani, kao da je na nekoj sahrani.

Motocikl se probijao kroz uzane prolaze između zakrčenih automobila. Posmatrao je grad kako odmiče. Tek je sada sagle-

dao sav njegov preobražaj: umesto postera s filmovima i reklama za šampone, grad su krasili široki murali sveštenika. Ulice koje su nekada nosile imena kraljeva, sada su slavile revoluciju; muškarci i žene nekada uparađeni, kicoški obučeni, preobrazili su se u bradate senke i crne velove. Miris kebaba i pečenog kuku- ruza širio se iz uličnih pečenjara, dajući pečat pauzi za ručak. Često je ovde znao da se počasti vrućim jagnječim ražnjicima, a ponekad bi i svojim radnicima poneo bar dvadesetak. Oni bi se obično okupili u kuhinji. Hlebom su skidali mekše delove mesa sa žice, glasno mljackajući. Isak je katkad znao da im se pridruži. Iako nije mogao dozvoliti sebi da jede s istim uživanjem, bio je zadovoljan i što je makar podstakao okupljanje.

Prodavac je, okrećući meso na roštilju, sa zaprepašćenjem pogledao u Isaka na motociklu. Isak mu je uzvratio pogled, ali su njegovi zarobljivači dodali gas. Osetio je iznenadnu vrtoglavicu i skoro da se srušio. Prste je čvrsto obavio oko vozačevog struka.

Zaustavili su se ispred neke sive, neugledne zgrade, sišli s motora, i ušli unutra. Revolucionari su međusobno razmenili pozdrave. Isak je odveden do jedne sobe koja je zaudarala na znoj i neoprana stopala. Prostorija je bila mala, možda petina njegove dnevne sobe, sa zidovima boje senfa. Smešten je na klupu na kojoj se već tiskalo desetak ljudi. Stisnuo se između nekog čoveka srednjih godina i momka starog šesnaest ili sedamnaest.

„Nije mi jasno kako im uspeva da toliko ljudi smeste na ovu klupu“, mrmljao je sebi u bradu čovek do njega, ali dovoljno glasno da ga Isak čuje. Isak je primetio da čovek na sebi ima samo donji deo pidžame, čarape i cipele.

„Koliko ste već ovde?“ upitao ga je, shvativši da čovekova odbojnost nema veze s njim.

„Nisam siguran“, rekao je čovek. „Usred noći su mi došli u kuću. Moja žena je bila histerična. Navaljivala je da mi napravi sendvič sa sirom pre nego što krenem. Ne znam šta joj bi. Drh- tavim rukama je iseckala sir. Stavila je i malo peršuna i rotkvice.“

Taman kada je htela da mi ga pruži, jedan od vojnika joj ga je istrkao iz ruku, i u tri-četiri zaloga progutao. Samo je rekao: „Hvala, sestro. Kako si znala da crkavam od gladi?“ Čuvši tu priču, Isak je pomislio kako je ipak srećan što je njegova porodica bila pošteđena takvih scena. „Ova klupa mi ubija leđa“, nastavio je čovek. „A i neće da me puste da odem do kupatila.“

Isak je naslonio glavu na zid. Kako je čudno da ga od svih dana baš danas uhapsu, i to kada je odlučio da ženi i kćerki nadomesti za ranija odsustvovanja i pridruži im se na ručku. Mesecima unazad kuću je napuštao u zoru; još od onda kada je planina Elburz, snegom pokrivena, polako počela da se nazire kroz crvenonaranđasto svetlo. Grad bi tek počeo da se budi iz sna; svetla su se palila, u početku trepereći, u spavaćim sobama i kuhinjama, da bi ubrzo dostigla pun sjaj. Kući se iz kancelarije vraćao tek pošto bi suđe od večere odavno bilo oprano i sklonjeno, a Širin već u krevetu. Noću bi, penjući se stepenicama u svojoj dvospratnoj vili, obično čuo treštanje televizora u dnevnoj sobi u kojoj je, u svilenom spavaćici i s konjakom u ruci, sedela Farnaz, udubljena u kaos večernjih vesti. Konjak – reskog mirisa, jak i topao – činio je te vesti svarljivijim, govorila je. Isak nije prigovarao toj njenoj novoj navici, smatrajući je nekom vrstom nadoknade za svoja izbijanja. U dnevnoj sobi zastao bi pored nje, držeći i dalje aktentašnu u ruci. Samo je tako stajao, ne sedajući pored nje niti je ignorirajući. To je bilo sve što je mogao da učini. Malo bi popričali, razmenili reč-dve o tom danu, Širin, ili nekoj tamo eksploziji, a onda bi se on, iscrpljen, povukao u spavaću sobu. Trudio se da zaspi, ali mu nije polazilo za rukom zbog brujanja televizora u tami. Često je razmišljao, ležeći tako budan, kako bi bilo da makar isključi vesti i samo dođe. Možda bi se tada setio kako da s njom razgovara. Televizija je, međutim, sa svim onim prikazima pobunjene rulje, spaljivanja bioskopa, uništavanja zemlje, ulice za ulicom – odavno zauzela njegovo mesto, i pre nego što je našao utehu u radu, a mnogo ranije nego što je konjak postao potreba.

* * *

DOŠLA SU TROJICA STRAŽARA i podelila pirinač u metalnim zdelama. Ispitivački je gledao hranu: Šta ako je otrovana? Ista misao je verovatno i drugima proletela kroz glavu jer je u sobi nastao muk. „Jedite, budale!“, dreknuo je stražar. „Ne znate kada ćete dobiti sledeći obrok.“ Posuđe je počelo da zvecku. Suv i bezukusan pirinač, s poluživim sočivom nabacanim odozgo, krckao je pod Isakovim zubima. Ali bio je gladan i odlučio je da sve pojede.

„Aga! Gospodine!“, povikao je čovek u pidžami, dozivajući jednog stražara. „Molim vas, moram da odem do kupatila.“ Stražar ga je samo pogledao, i nezainteresovano otišao. Čovek se sklupčao. Nije jeo.

Isak je u glavi premotavao događaje od tog popodneva – od trenutka kada je ugledao njihove senke u polumračnom hodniku ispred kancelarije, zatvorio svoje nalivpero i spustio ga, do trenutka kad se predao i pre no što su otvorili usta. Sve mu je sada izgledalo apsurdno. Tek je sada shvatio šta mu se, u stvari, dogodilo: da će mu život, ako nešto od njega i ostane, od tog dana biti sasvim drugačiji. Da možda više nikada neće dotaći svoju ženu, niti videti kćerku kako odrasta, i da je onaj dan na aerodromu kada je mahao sinu, koji je odlazio u Njujork, možda poslednji put da ga je video. I dok je o svemu tome razmišljao, osetio je ruku kako hvata njegovu. Isak se trgnuo, i okrenuo glavu.

„Zdravo, ja sam Ramin“, kazao je momak do njega.

Isak je gledao dečakove tamne, široko otvorene oči, i u njima prepoznao sopstveni užas, koji je celo popodne pokušavao da suzbije. Dečakova ruka bila je hladna, prsti kao komadići leda.

„Koliko imaš godina?“

„Šesnaest.“

Dve godine mlađi od njegovog sina Parviza. „Tvoji roditelji znaju da si ovde?“

„Otac mi je mrtav. A majka u zatvoru. Već dva meseca.“

„Neće te dugo držati“, kazao je Isak. „Ti si samo dečak.“

Ramin je klimnuo, duboko uzdahnuvši. Razuveravanje – koje je Isak ponudio više podstaknut očinskim nagonom nego stvarnim ubedenjem – kao da ga je smirilo.

„Šta misliš, zašto nas drže ovde?“, nastavio je dečak. „Verovatno razmatraju u koji zatvor da nas pošalju?“

„Smirite se!“ Glas stražara prekinuo je žamor koji se kao prašina raširio po sobi. „Ne pogoršavajte svoj položaj!“

Povinovali su se, sedeći u tišini. Isak je pokušao da zamisli Raminovu priču. Njegova porodica mogla bi da bude u rodstvu sa šahom. Ili je on, možda, jedan od onih uzavrelih komunista koji se protive novom islamskom režimu jer je pripadnik stare monarhije. A možda je i nešto drugo, mnogo jednostavnije. Mogao bi da bude Jevrejin, kao Isak, ili još gore, pripadnik bahaističke vere, koji smatraju da je čitavo čovečanstvo jedna rasa i da postoji samo jedna religija – božja.

S leve strane čuo je šum vode kako curi na pod. „Oprostite mi“, kazao je čovek do njega. Stajao je u uglu, okrenut leđima, žuta lokva stvarala se ispod njegovih nogu i širila po sobi. Nekoliko muškaraca nelagodno se promeškolojilo na svojim mestima.

„Više nisam mogao da izdržim“, rekao je on. „Izvinite.“

Isak je pogledao čoveka – tamnocrven donji deo pidžame, sjajne kožne cipele – bez šavova, kvalitetne, savršene – nesumnjivo ručno rađene u nekom od prašnjavih ateljea u predgrađu Londona ili Milana. Ti detalji, nagoveštaji života koji je čovek ostavio za sobom, učinili su da Isak prema njemu oseti još veće sažaljenje. Shvatio je da su ovde svi jednaki: preostali iz šahovog okruženja, moćni biznismeni, komunistički pobunjenici, pekari, prodavci na bazaru i časovničari. Oni su u ovoj sobi bili lišeni znamenja i ličnih stvari, i nisu predstavljali ništa više do običnih tela – neki od njih biće izvedeni pred streljački stroj, dok će drugi neozleđeni otići kući, s neverovatnom pričom koju će prepričavati prijateljima i porodici.

Sklopio je oči, i pokušao da ne razmišlja o gorkom osmehu svoje žene, neusiljenom smehu sina, i kovrdžama svoje kćeri. Kada ih je otvorio, iznad sebe je ugledao čoveka čije je obrise osvetljavala jedina sijalica koja se klatila sa tavanice. „Ustani!“, rekao je čovek.

Isak je ustao, ali su mu kolena, ukočena kao neka zardala kvaka, odjednom otkazala, i ponovo se svalio na klupu. Čovek je ostao ozbiljan, ispod miške je nosio žučkastu fasciklu; nije mu ponudio pomoć. Isak je ponovo pokušao, i ovog puta uspeo. Čovek je skinuo Isakov sat, otkopčao mu kaiš, i sve to ubacio u džep svoje zelene jakne. Zatim je sa svog zgloba skinuo maramicu i njom povezao Isakove oči, snažno pritiskajući tkaninu i vezujući je u dvostruki čvor. Isak je imao osećaj da su mu se trepavice priljubile uz lice, a uškopljene oči zaronile u crnilo. Već mu je nedostajao onaj najmanji pokret – da bez problema može da trepće.

Iz zgrade je izveden na ulicu. Popodnevni saobraćaj zaglušio je zvuk njegovih koraka. Bat drvenih klompi koje su mu se približavale podsetio ga je na korake njegove kćerke. Kako su se koraci pojačavali, čuo je dečji glas: „Mama, vidi onog čoveka! Šta je uradio?“ Lišen vida, gotovo da je zaboravio da drugi još mogu da gledaju. Osetio je stid, nadajući se da ljudi na ulaznim vratima i prozorima ne brbljaju o njemu. Vrh puške gurkao ga je u leđa. „Brže!“, naredio je čovek. „Šta misliš, da idemo u šetnju?“ Isak je ubrzao korak.

Smestili su ga pozadi u kamion, između dvojice od kojih je jedan mirisao na duvan i ružinu vodicu. Dok je osluškivao zvuk paljenja motora i šegačenje stražara – koga sledećeg da pokupe, da li da stanu za benzin – pokušao je da poveže glasove s licima koja je video, ali je ubrzo shvatio da ništa ne pamti o onima koji su ga uhapsili. Znao je samo da im je odeća pohabana. A onaj poslednji, koji mu je stavio povez preko očiju, nosio je bradu na staromodan način. Ali lica, niko ih nije imao.

Razmišljao je o svom prijatelju Kurošu Nasiriju, čije je ime jednoga jutra dok je ispijao čaj ugledao u novinama na listi

pogubljenih. Zurio je u to ime, jedno među mnoštvom drugih. Farnaz je sedela preko puta i lakirala nokte. Pogledao ju je, ali nije mogao da joj kaže šta je upravo pročitao – ne zbog toga što nije hteo da je uznemiri, već zato što nije želeo da bude svedok njenog bola. Ionako je i sopstveni teško podnosio. Novine je ostavio na stolu, i otišao na posao. Kuroševa smrt naterala ga je da shvati da pogubljenja više nisu bila rezervisana samo za šahove prijatelje, generale ili sledbenike; svakom se sada to moglo desiti. Bilo je dovoljno da više nije omiljen ili da je nepodoban. Zaglavljen u jutarnjoj saobraćajnoj gužvi, pitao se kako su ga ubili – streljački stroj ili vešanje. Koliko god se trudio da prestane da razmišlja o tome, kroz glavu su mu neprekidno prolazile slike ubijenog prijatelja. Tada se prvi put zapitao: Jesam li ja sledeći?

Zabacio je glavu. Znao je da bi današnji dan mogao da mu bude poslednji, ali i dan kojeg će se sećati mnogo godina kasnije, dok u nekom kafeu pijucka espresso ili leži budan u krevetu u nekom gradu za njega još uvek nepoznatom, ali sigurno daleko od ovog mesta. Zar ne bi bilo bolje da je zemlju napustio po izbijanju nereda, kao što su mnogi učinili? Ali kuda bi pa otišao? Za dve godine otkako je počeo ustanak, mnogo je ljudi izgubio: četvoro odbeglih službenika i dragog prijatelja Kuroša, čija su kola pre toga dignuta u vazduh u eksploziji ispred Univerzитета u Teheranu. Njegov sin, na sreću, nije bio u njima, iako su ga to jutro odvezli do škole. Bilo je tu i drugih, neodređenijih misli, na primer želja da svoju ženu dodirne; zainteresovanost za kćerkine ocene; razmišljanja o mestima koja je nameravao da poseti. Sve je to nestalo iz njegovog života a zar ih i on sam nije dobrovoljno pustio da odu? Nije bio spreman da otpiše trideset pet godina napornog rada, ni uspeh koji je u međuvremenu postigao. Uz to, tek sada je shvatio da je bilo veoma naivno s njegove strane da veruje kako će se stvari koje su krenule po zlu same od sebe srediti.

Počeo je da se moli, kao u detinjstvu pred odlazak u postelju. „*Hash-kiveynu Adonai Eloheynu lâ shalom, Vâ ha-amideynu*

Mal-keynu lâ ha-yim – Milost nam, Bože, daj, i povрати nas u život opet, naš Kralju. *U-fâ ros aleynu sukkat shâlomekha, vâ tak-neyne bâ eytzah tovah mil-fanekha, vâ ho-shi-eynu lâ ma-an Shâ mekha* – Zaštiti nas svojim mirom, vodi svojim dobrim savetom. Spasi nas jer si milostiv.“ Kada je završio molitvu, prošaptao je: „Amin.“ Iznenadio ga je osećaj da ga je to nekoliko izgovorenih rečenica – puki skup reči – ispunilo mirom, makar i nakratko, tek dok ih je izgovarao.

Posle, prema njegovoj proceni, oko četrdeset pet minuta vožnje po asfaltu, zvuk je zamenjen tutnjavom. Primetio je i da su za vreme vožnje često menjali brzinu – iz treće u drugu, a sada su, napredujući uz brdo, prešli u prvu.

Kamion se konačno zaustavio. Isak je čuo otvaranje vrata i zvuk stopala kako dodiruju tlo. Vrata su se širom otvorila, i neka ruka spustila mu se na desnu mišicu. „Kreni za mnom!“, neko je kazao. Izašao je iz kamiona. Vazduh je bio čist i oštar, osećao se miris topola. Napravili su nekoliko koraka, a zatim stali. Čuo se zveket metalnih vrata. „Pazi!“, rekao je isti glas. „Ovde je mali stepenik.“

Kada se našao unutra, jedna ruka skinula mu je povez. Čim je otvorio oči, Isak je ugledao čoveka s crnom, kao provalničkom maskom na licu. „Ja sam brat Mosen“, rekao je čovek. „Molim vas, krenite za mnom!“

IŠAO JE IZA MOSENA kroz dugačak, uzan hodnik. Nekoliko takođe maskiranih ljudi šetalo je gore-dole, noseći neka dokumenta. Spustili su se niz stepenice, i Mosen ga je uveo u neki betonski podrum bez prozora. Vazduh je bio težak, osećao se znoj ljudi koji su ga pre njega udisali. Na sredini je bio drveni sto sa dve stolice. Isaku je ponuđeno da sedne. Mosen je prvi seo i otvorio fasciklu.

„Dakle, brate Amine. Čime se ti, zapravo, baviš?“

„Ja sam gemolog i juvelir.“

Mosenova leva ruka pažljivo je prelazila preko papira. „Prema našoj dokumentaciji, prilično često putuješ u Izrael. Da li je to tačno?“

„Da.“

„Zbog čega?“

„Pa, gospodine, ja...“

„Molim te, oslovljavaj me sa 'brate“, prekinuo ga je Mosen.

Najteže mu je palo to da se navikne da svakog oslovljava sa „brate“, „sestro“, „oče“, „majko“. Ova revolucija, kao i sve druge, želela je da od svojih građana napravi jednu veliku porodicu. Nekada su za zabludelu „braću“ postojale giljotine, a kasnije gulazi. Ko zna šta ga ovde čeka?

„U Izraelu imam porodicu... brate. Ne postoji zakon kojim se zabranjuje putovanje tamo, zar ne?“

„Brate, znaš li nešto o Mosadu?“

„Da, čuo sam za njih, brate. Čitao sam o tome.“ Vlažan dlan podigao je do čela i počeo se. Oblio ga je znoj koji se širio niz grudni koš, po leđima i ispod miške. Osetio je vrtoglavicu, mučninu; činilo mu se kao da će povratiti, ali se zaustavio, u ustima osećajući gadan ukus nesvarenog sočiva.

„Brate Mosene, o čemu se radi? Da li sam zbog nečeg optužen?“

Mosenove oči su se ispod maske suzile, a sa spoljašnje strane videle su se sitne bore.

„Vidim da si za izravan pristup.“ Sklopio je fasciklu, čvrste ruke položio na sto; desni kažiprst bio mu je amputiran sve do zglavka. Odšetao se do vrata, otvorio ih, i proturivši glavu viknuo: „Hoseinaga, donesi mi čaj!“ Vrativši se do Isaka, promrljao je: „Ubija me glavobolja.“

Isaka je smirilo ovako prisno priznanje njegovog islednika. „Vidite, brate“, kazao je. „Nemam ništa s vlastima, kako ove tako ni bilo koje druge zemlje. Ja sam poslovan čovek, slučajno i Jevrejin, i to je sve.“

Mosen je ponovo seo. „Nije baš sve tako jednostavno. Moraćemo to da ispitamo.“

Čulo se tiho kucanje, i u prostoriju je ušao omalen čovek, takođe maskiran, koji je na potamnelom bronzanom poslužavniku doneo malu čašu čaja i piramidu od kocki šećera. Čovek je ušao veoma tiho, gotovo nečujno, na prstima da ne bi prekinuo saslušavanje. Spustio je poslužavnik ispred Mosena. Do Isakovih nozdrva s druge strane stola dopirao je jak miris; zurio je kroz staklo u žućkastu tekućinu koja se pušila. Sveže pripremljen čaj, pomislio je, a čaša potpuno ista kao njegova kod kuće, uostalom, takvu su svi imali u kućama, a zvali su je *kamar-barik* („tanka u struku“), jer je u sredini bila zaobljena, kao telo žene. Isti servis za čaj kupio je zajedno sa Farnaz prilikom prvog putovanja u Isfahan, pre otprilike dvadeset pet godina, odmah posle venčanja. Setio se večeri kada se prva slomila. Farnaz je nemo stajala pored sudopere, dok joj je voda i dalje tekla niz ruke. Bio je prisutan i sve video iz stolice za kuhinjskim stolom. „O, ne!“, čuo je kada je rekla. „O, ne!“ Kada joj je opušteno rekao da ne brine, da će nabaviti drugi servis, pričinilo mu se da je čuo šmrkanje, ali nije bio siguran. On nikada s Farnaz nije bio siguran.

Mosen je ubacio kocku šećera u usta, podigao čašicu i kroz otvor na maski srknuo gutljaj.

„Brate Amine, imaš rođake u izraelskoj vojsci.“

„Da. Ti rođaci su izraelski državljani. Svaki Izraelac je pripadnik izraelske vojske.“

„Da, pa...“ Nešto je tražio po papirima. „Reci mi nešto o svojoj ženi... Farnaz Amin... zar ne? Šta ona radi?“

„Ona je domaćica.“

„Zaista?“ Mosen je izvukao neki časopis, otvorio ga na obeleženoj strani, i levim kažiprstom, koji je, za razliku od desnog, ostao netaknut, pokazao potpis. „A ko je onda ovo? Da vidimo... Mislim da piše: Farnaz Amin. Zar to nije tvoja žena?“ Gurnuo mu je časopis preko stola.

Isak je zurio u titrajuća slova na toj strani, bilo ih je nemoguće razlikovati, sve dok mu se oči nisu usredsredile na potpis. Tu se, hirovitim slovima, pojavilo ime njegove žene. „Randevu u

Ledenoj palati“, bio je naslov teksta. Iznenada je osetio jezu od tog klizališta; setio se stajanja na ledu sa Farnaz dok je ona držala ruku male Širin; klizali su se bez daha, u taktu disko muzike, i pokušavali da sustignu Parviza, koji se, kao i drugi tinejdžeri, razmetao na sredini klizališta izvodeći piruete. „Ona je ranije povremeno pisala, ili prevodila...“

„A ti si ipak zaboravio to da pomeneš...“ Mosen je i poslednji gutljaj čaja progutao, zabacio glavu, i čašu spustio na poslužavnik. Sišući ostatke kockice šećera, rekao je: „To klizalište bilo je raj za greh, da li to shvataš? A tekst tvoje žene bio je prava reklama za to.“

Šta ako Farnaz nije blizu telefona, i pita se zašto kasni na ručak? Šta ako se i ona suočava s Mosenovim „blizancem“, s druge strane dvorišta? Kiselina koja mu je nadolazila iz stomaka širila se celim telom, ulazeći u svaku šupljinu mišića i kostiju. Počeo je da se preznojava, nije mogao da govori.

„Ne, brate, nije tako kao što mislite“, jedva je izustio. „Samo je pisala o onome što se događalo oko nje.“

„Razumem.“ Mosen je ustao i počeo da se šeta, tarući patike o pod. „Da li još uvek piše o onome što se oko nje događa ili joj to više nije zanimljivo?“

„Pa, već dugo ne piše. Zato sam i zaboravio da to pomenem. Brate, u poslednje vreme ona se ne oseća dobro; često je bolesna.“

„O, kako je to strašno... A šta to nije u redu s njom?“

„Migrene.“

Za vreme poslednjeg putovanja u njihov letnjikovac na obali mora, na severu, ona je veći deo desetodnevnog boravka provela u spavanju. Glavobolja bi prestala tek sa zalaskom sunca. Uprkos avgustovskim vrućinama, ona je iz spavaće sobe izlazila obučena u vuneni džemper. „Drakula se pojavio“, šalila se, a Širin, zadovoljna što vidi majku, otrčala bi do kuhinje da joj donese užinu, činiju tamnocrvenih trešanja ili belih bresaka.

„Brate, molim vas, recite mi. Ona je bezbedna, zar ne? Mislim, kod kuće je?“

Mosen je ponovo pogledao u fasciklu. „U ovom trenutku, mnoge činjenice su protiv tebe. Kao što rekoh, moraćemo sve da ispitamo.“ Zatvorio je fasciklu, rukama pritiskajući slepoočnice. „Brat Hosein će te odvesti u ćeliju.“

Mosen je nestao, a u sobu je ušao čovek koji je prethodno doneo čaj. Stao je pored vrata, dajući znak Isaku da krene za njim. U mračnom hodniku Isak je pogledao svoj zglob, belu mrlju na kojoj je nekada nosio sat.

„Koliko je sati“, upitao je.

„Brate“, rekao je Hosein. „Moraćeš da naučiš da ne razmišljaš o vremenu. Ovde to nije važno.“